

Schytte, B. (1998). **Skolens udearealer**. In I. M. Kirkeby (red.), Rum form Funktion i Folkeskolen: Temahæfte (pp. 52-57). København: Undervisningsministeriet, & Byggedirektoratet, & Kulturministeriet. Artiklen kan også ses på: <http://pub.uvm.dk/1999/rumform/>

Kapitel 7

Skolens udearealer

Benny Schytte

For nylig kunne man i tv se og høre om en nordisk undersøgelse, der viste, at Danmark lå helt i top, når det drejede sig om mobning i skolen.

For nogle år siden kunne en svensk undersøgelse fortælle, at der i store skoler med kedelige asfalterede skolegårde var langt mere mobning end i mindre skoler med et varieret udemiljø.

I dag har man flere steder indført "indeordninger", så børnene ikke skal ud i alle frikvartererne. Og når timerne nu om dage ofte er slået sammen, så kan der gå op til tre timer, før børnene kommer udenfor til frisk luft og leg med hinanden.

Vi ved, at en fjerdedel af børn i alderen 10 - 16 år har problemer med ondt i ryggen, blandt andet på grund af dårlige møbler og for lidt fysisk aktivitet.

Alle ved efterhånden også, at der i hovedparten af landets skolefritidsordninger proppes flere og flere børn ind, og at de fysiske rammer både indendørs og udendørs slet ikke lever op til de mindstekrav, man måtte forvente til en aldersgruppe, der i

den grad er optaget af fysisk aktivitet og leg.

Når man så samtidig kan læse i den nye folkeskolelov, at skolen "må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære", så vil der være nok at tage fat på i de kommende år. En afgørende forudsætning for, at det skal lykkes at opfylde denne målsætning, er en øget forståelse for, at skolen er andet end læste timer, forældresamtaler og årskarakterer.

Legen og det sociale liv

Som nævnt er børn meget optaget af fysisk aktivitet og leg. Når klokken ringer, og der er dømt frikvarter, går de ind i en helt anden verden. Både mentalt og fysisk er det en verden, hvor det sociale liv i klassen og klasserne imellem kommer på dagsordenen, og hvor legen er det dominerende omdrejningspunkt. Hvordan denne (lege)verden opleves af børn, har afgørende betydning for, om børnene befinder sig godt.

*Men det allervigtigste for børns
"lyst til at lære" er, at de trives.*

*... ser man på de traditionelle
anlæg, må man konstatere, at der
vel næppe er ofret mange tanker på
udearealerne.*

Selvfølgelig betyder klasselæreren, de undervisningsmetoder, der tages i anvendelse, om klasselokalerne er hyggelige (hvad de sjældent er), om der er ergonomiske stole og borde en del. Men det allervigtigste for børns "lyst til at lære" er, at de trives. Og trivsel er for børn først og fremmest at have én eller flere gode kammerater at lege med.

Til børnenes leg - dette vigtige fællesskab og daglige sociale liv i skolen, som langt det meste af tiden foregår udendørs i frikvartererne - tilbyder vi dem ofte en åben, firkantet, asfalteret skolegård, der i heldigste fald har et par bænke, et par gynger og et klatrestativ, der i øvrigt sjældent opfylder de gængse sikkerhedskrav for legepladsredskaber!

Denne manglende opmærksomhed på og forståelse for, hvilken betydning skolens udearealer har for børns dagligdag, kræver et opgør. Dels et opgør med de eksisterende pædagogiske tankegange, som kun i begrænset omfang har øje for det sociale livs (legens) betydning for børns trivsel og dermed også deres motivation for at lære noget. Dels et opgør med den arkitektur, som har præget dette århundredes skolebyggeri. For ser man på de traditionelle anlæg, må man konstatere, at der vel næppe er ofret mange tanker på udearealerne. Bortset fra overvejelser og vurdering af, hvilken type asfaltbelægning skolegården skal have for at kunne holde til den belastning, den udsættes for af de mange biler, som - uvist af hvilken grund - skal

parkere netop dér i aftenskolens undervisningssæson.

Skolefritidsordninger

Endnu et væsentligt aspekt skal tænkes ind i planlægningen. Det drejer sig om de mange nye skolefritidsordninger, som de senere år er etableret på eller i umiddelbar nærhed af skolerne.

Fritidsordningerne har afløst fritidshjem og fritidsklubber, der tidligere havde deres egne legepladser, og som i mange tilfælde var et modstykke til og en anderledes ramme for børnenes leg og sociale samvær end skolegården.

Med fritidsordningernes indførelse er børnene overladt til det samme udeareal som i undervisningstiden og får derfor ikke som tidligere andre indtryk, oplevelser og udfordringer på legepladsen.

Helt grotesk lyder det, når man hører, at børn fra de yngste klasser i fritidsordningen ikke får lov til at gå ud og lege i skolegården, fordi de derved vil forstyrre den undervisning, som stadig foregår i de ældste klasser.

Skolens fag

Desuden kunne flere af fagene have glæde af nogle hensigtsmæssigt indrettede uderum, der kunne inddrages i undervisningen.

Disse pauser vil, hvis det ellers overlades til børnene, foregå udendørs og stå i legens tegn.

Et karakteristisk træk ved børns leg er, at den oftest foregår mellem en mindre gruppe af børn, og at den foregår inden for en afgrænset fysisk ramme.

Børn i skolealderen leger rollelege, regellege og konstruktionslege.

Kigger man på læseplanerne for fagene idræt, natur/teknik, biologi, sløjd og hjemkundskab, kan man finde flere formuleringer om, hvordan de nære omgivelser kan/skal indgå i undervisningen. Desværre sker det alt for sjældent, og måske af gode grunde, de nuværende lege- og sportspladsers manglende kvalitet taget i betragtning!

Et af de fag, som traditionelt har gjort brug af udearealerne, er faget idræt. En del skoler, især i provinsen, råder over et åbent, fladt græsareal med et par håndbold- og

fodboldmål uden net eventuelt suppleret med faldefærdige atletikfaciliteter, som i forårs- og efterårsperioden af og til benyttes i idrætsundervisningen.

Dette forholdsvis store græsområde, og de muligheder, der kunne ligge her for at skabe nogle attraktive steder for leg og bevægelse, udnyttes i alt for begrænset omfang. Derudover lægges der i for høj grad op til traditionelle idrætsdiscipliner fremfor nye bevægelseskulturer, som børn og unge er optaget af, og som faget idræt egentlig også ønsker at fremme.

Nye pædagogiske og arkitektoniske tankegange

På baggrund af disse mere generelle betragtninger vil jeg i det følgende pege på nogle områder, som det vil være hensigtsmæssigt at tænke ind i den fremtidige indretning af udearealerne.

Udformningen må baseres på viden og erfaring om børns lege- og samværsformer. Uanset hvordan kommende skolestrukturer vil blive i forhold til sammenlægning af fag, timer og klasser, vil undervisningsdagen indeholde pauser i form af frikvarterer og fritimer. Disse pauser vil, hvis det ellers overlades til børnene, foregå udendørs og stå i legens tegn.

*Hærværk er som bekendt
kreativitet på vrangen.*

*Ansvarer ligger vel hos os alle
sammen. Politikere,
skoleinspektører, lærere,
pædagoger, forældre, arkitekter,
børneforskere og pedeller ...*

Mange og varierede rum til leg

Et karakteristisk træk ved børns leg er, at den oftest foregår mellem en mindre gruppe af børn, og at den foregår inden for en afgrænset fysisk ramme. "Her leger vi" er måden, børnene udtrykker dette på. Hvis skolen skal opfylde de mest fundamentale krav til børnenes leg, indebærer det, at udearealerne skal opdeles i mange rum. I mange lege-, opholds- og væresteder med mere eller mindre naturlige afgrænsninger.

Afhængigt af børnenes køn, alder og udviklingstrin vil forskellige lege på forskellige tidspunkter være mere interessante end andre. Derfor må et andet hovedkrav være, at rummene er af varieret karakter, så de kan opfylde børnenes forskellige behov.

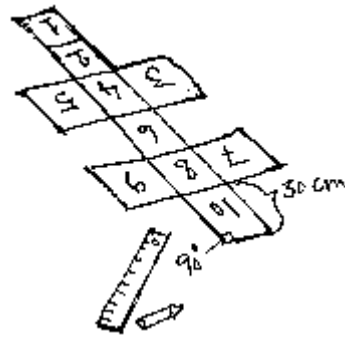
Børn i skolealderen leger rollelege, regellege og konstruktionslege. Hver af disse

legeformer lægger op til forskellige typer af rum. Eksempelvis vil *rollelege* som far, mor og børn, købmandsbutik og lignende have behov for huse, hytter og mobile elementer. *Regellege* som fangelege og boldspil vil være tjent med forskellige terrænformer, skjulesteder og mindre, afgrænsede boldbaner. Og *konstruktionslege*, hvor det gælder om at bygge, arrangere, flytte rundt med ting og sager, vil stille krav om forskellige, flytbare materialer, sand, jord- og graveområder.

Der kan også skabes varierede rum ved at benytte forskellige belægninger og materialer. En finkornet asfalt kan i mange tilfælde være en udmærket belægning til boldspil, sjipning og hinkeruder, mens belægninger i form af fliser i interessante mønstre og farver, kuperet terræn, volde og grøfter giver andre oplevelser og legemuligheder. En velegnet måde at skabe rum på er at benytte afskærmninger i form af hegn, bander og rækværk. Ved at bruge forskellige former for materialer som buske, pileflehægn og forskellige træsorter vil de enkelte områder få deres helt specielle præg og særlige oplevelsesmuligheder.

Hvis vi i højere grad tog udgangspunkt i børns lege- og samværsformer og i varierede oplevelsesmuligheder, så ville ikke alene den urimelige og ubehagelige mobning, som mest foregår i frikvartererne, blive reduceret. Det ville også betyde, at frikvartererne blev de perioder i skoletiden, som ville give plads til både de stille og de vilde lege, for store og små børn, for de usikre og utrygge børn, for drenge og piger og for korte eller længerevarende lege afhængigt af frikvarterernes længde.

...give plads til både de stille og de vilde lege, for store og små børn, for de usikre og utrygge børn, for drenge og piger og for korte eller længerevarende lege

Udendørs undervisning

Men nu er skolen jo andet end frikvartererne. Som tidligere nævnt har mange af fagene, jævnfør læseplanerne, som mål at benytte udearealerne. Idéen er oplagt. Dels vil det give en mere varieret undervisning, der også vil tilgodese de mere praksisorienterede børn, og dels give mulighed for, at børnene i langt højere grad end i dag kan sætte præg på uderummet.

Man behøver hverken at have gået på lærerseminariet eller læst bøger om fagdidaktik for at kunne få øje på, at idrætsundervisningen (og vikar-rundbolden) ville blive mere spændende, hvis der var en idrætslegeplads. At sløjdundervisningen ville blive mere vedkommende, hvis børnene skulle producere fuglekasser, kasser til højbede, vindharper til brug på skolens område. At natur/teknik og historie blev mere nærværende, hvis børnene skulle etablere en vikingeboplads med bål og udeværksted. At biologiundervisningen ville blive mere jordnær, hvis børnene skulle plante træer, blomster og krydderurter. Og at hjemkundskab fik en mere direkte økologisk dimension, hvis børnene brugte selvplantet salat og krydderurter og lod bålpladsen fungere som alternativ til det industrialiserede køkken.

Mulighederne for at gøre de enkelte fag til udendørsfag i perioder er oplagte. Det kan selvfølgelig i nogle tilfælde blive nødvendigt at bryde med den timeopdelte fagstruktur for at skabe nogle mere sammenhængende og eksperimenterende forløb, men det vil i sidste ende - vel både for elever og lærere - være en kærkommen gave. Endvidere er der også den oplagte mulighed, at skolen og fritidsordningerne i langt højere grad end nu kan skabe nogle samarbejdsrelationer, hvor en række undervisningstemaer og længere forløb kan indgå i både skoleregi og i aktiviteter i fritidsordningerne.

Samarbejde

Hvis landets skolebestyrelser, skoleinspektører og lærere så det som deres opgave at gøre udearealerne mere attraktive, tror jeg ikke, de behøvede at kigge langt efter nogle gode og samarbejdsvillige partnere, som ville være med til at løfte den

opgave. Forholdene på landets fritidsordninger er, både når det gælder de indendørs og udendørs rammer, mildt sagt børnefjendske. Man behøver ikke at spørge de ansatte to gange, om de kunne ønske sig bedre fysiske omgivelser til børnene. Hvis de oplevede en reel interesse fra skolens side for at skabe nogle spændende omgivelser, kunne der uden tvivl etableres et frugtbart samarbejde. Når der tales om samarbejde mellem skole og fritidsordning, skal det i øvrigt ikke undervurderes, hvilken betydning det praktiske personale, repræsenteret ved pedellen, har på indretning, pasning og vedligehold. Meget står og falder med ham. Ligesom han kan bremse ethvert mindre initiativ, lige så vel kan han være den dynamiske person, der gør det både lettere og sjovere at forandre udearealerne.

Sammenfatning

Undersøgelser peger gang på gang på, at børn har brug for at bevæge sig. I ti år af deres liv har de deres daglige gang i skolen. Derfor ville det være helt naturstridigt, hvis skolens udearealer ikke inspirerede til leg, bevægelse og fysiske aktiviteter.

Legen er af central betydning for børns sociale liv. Børn har meget lyst til at lege og leger generelt meget konstruktivt, hvis der omkring dem eksisterer nogle gode oplevelses- og legemuligheder. Hærværk er som bekendt kreativitet på vrangen.

Undervisningsformer og -metoder kunne blive mere varierede, hvis de enkelte fag udnyttede uderummet mere. Og de urimelige fysiske rammer, som landets fritidsordninger tilbyder børn i dag, kunne forbedres en hel del, hvis der blev skabt flere udendørs legemuligheder.

Men hvem har ansvaret for, at skolerne i fremtiden kan opfylde de behov, som denne artikel peger på? Ansvaret ligger vel hos os alle sammen. Politikere, skoleinspektører, lærere, pædagoger, forældre, arkitekter, børneforskere og pedeller ...

Hvis vi ikke meget banalt sagt forsøger at løfte i flok og taler med hinanden, involverer børnene og indser, at det er et centralt aspekt for børns opvækstvilkår, at de befinder sig godt med legen, kammeraterne og de nære omgivelser som omdrejningspunkt, så gør vi simpelthen ikke vores arbejde godt nok.

Og gudskelov kan det ikke undskyldes med manglende økonomi, hvis der ikke skabes attraktive udearealer for børn i og omkring skolen. Man kan med enkle midler og mindre arrangementer komme forholdsvis langt.

Det drejer sig i al sin enkelhed om at komme i gang.

